Stephan Michael Schröder (ed.). Clas Livijn. *Riddar S:t Jöran, Ett Quodlibet.* Med utförliga litteraturhistoriska och textkritiska kommentarer av Stephan Michael Schröder och Börje Räftegård. (Berliner Beiträge zur Skandinavistik, Band 2.) Freie Universität Berlin, Fachbereich Germanistik/Skandinavistik, Berlin 1993. 276 s. ISBN 3-927229-00-8

Clas Livijn hör till de första romanförfattarna i den svenska litteraturhistorien, men bortsett från hans sista roman *Spader Dame* (1824) har hans produktion numera närapå fallit i glömska. I de flesta litteraturhistoriska handböckerna sätts Livijn i allmänhet i samband med Uppsala-romantikerna, men den spydisk-ironiska hållning han yppar gentemot sina samtida både i sin skönlitterära och i sin journalistiska verksamhet gör denna klassificering tvivelaktig. Först i band 2 till *Den svenska litteraturen* (1988) unnas Livijn ett eget kapitel på fyra sidor med titeln "Särlingen Clas Livijn" - förresten författad av Börje Räftegård, utgivare av *Spader Dame och andra prosaberättelser ur svensk romantik* (1987) samt medförfattare av kommentaren till den här omtalade roman-utgåvan. *Riddar S:t Jöran* var planerat att publiceras efter "bestsellern" *Spader Dame* 1830, men den redan påbörjade tryckningen avbröts av inte helt klara skäl på författarens begäran, och upplagan makulerades.

Stephan Michael Schröder, som nyligen disputerat vid Freie Universität Berlin på en avhandling om fantastisk litteratur i Skandinavien under idealismens tid[1] har nu parallellt med sin forskning lyckats prestera den

[1]Stephan Michael Schröder: *Literarische Gespenster und das Gespenst der Moder-*

första fullständiga utgåvan av denna märkliga roman. Man kan förstås undra varför den kommer ut i Tyskland i en universitetsserie, inte i Sverige. Schröder förklarar detta i sitt förord med ett bristande intresse och en handfallenhet inför Livijns svårklassificerbara författarskap bland svenska litteraturvetare, och han avslutar tankegången med ett försvarstal för skandinavistisk forskning utanför Skandinaviens gränser: "... som återkopplingseffekt kan en annorlunda infallsvinkel mot bakgrund av avvikande erfarenheter och egna litterära traditioner (...) säkert också bidraga med överraskningar och omvärderingar." (s. 8). En föregångare har Schröder i Johan Mortensen, som på 1910-talet forskade om Clas Livijn och bl. a. publicerade en studie om *Riddar S:t Jöran*[2] med innehållsreferat och citat, som delvis går över flera sidor. Visserligen var Mortensen en vägröjare på området, men hans framställning lider också av påtagliga brister, framför allt vad som angår läsarten av svårtolkade manuskriptställen. Schröder förnekar inte hans uppenbara förtjänster, men tvekar inte heller att sätta pekfingret på feltolkningar. Det är bara ett fall där jag undrar om det inte är Schröder som har misstagit sig (eller är det helt enkelt ett tryckfel?): På s. 16 omtalas "Brödtarorna", som i kyrkan har sin plats mellan bönerna och "Kongl. Maj:ts Nådiga Varning mot förbjudne spel". Vad kan det vara för någonting? Mortensen läser här "brödtaxorna". Det kan å andra sidan hända att ett sådant ord måste accepteras: Den viktigaste skillnaden, avsett från att Mortensens studie ingalunda är tänkt att presentera en fullständig version av romanen, är nämligen att Schröder har haft tillgång till ett exemplar av det ombrutna korrekturet, som inte Mortensen kände till. Detta korrektur utgör i denna upplaga basen för konstitueringen av romanens första halvdel; bara helt uppenbara tryckfel och utelämningar har eliminerats. Andra delen har etablerats med hjälp av de delar av olika föreliggande manuskript, som utgivaren har ansett vara den sist tillkomna versionen. Den nu föreliggande texten kan alltså i denna form aldrig ha existerat. Mot invändningen, att resultatet då är en ahistorisk utgivarprodukt, garderar Schröder sig framför allt med ett helt praktiskt argument: Det föreligger

ne. Entstehung, Funktionen und Entwicklung des phantastischen Diskurses in Skandinavien im Zeitalter des Idealismus. Berliner Beiträge zur Skandinavistik, 5. Berlin 1993.

[2] *Samlaren* 33 (1912), s. 1-76.

faktiskt bara ett enda manuskript, som är så vitt utarbetat att det täcker så gott som hela romanhandlingen, men då är det frågan om en tidig nedteckning, emedan det tydligen har existerat en nyare, tryckfärdig version (hur fullständig den kan ha varit, låter sig numera inte sägas). Ett pikant problem är visserligen, att det knappast kan etableras en romanversion som kan anses motsvara en av författaren auktoriserad upplaga: Livijn har ju uppenbarligen inte betraktat texten som fullbordad och mogen för tryck. Här anslutar sig utgivaren den strukturalistiska maximen om ”författarens död” och den litterära textens oberoende verkningspotential, och är därmed helt à jour med nyare ansatser inom editionsfilologin.

En textkritisk apparat, alltså en fullständig förteckning över förhållandet mellan de olika manuskripten och tryckversionen, som ger läsaren möjlighet att bedöma hur texten i utgåvan har kommit till stånd, hade säkert ha varit önskvärd, men ett sådant arbete hade väl knappast kunnat utföras av en enda person. Schröder nöjer sig med en rätt så utförlig redogörelse för manuskriptsituationen och en schematisk framställning av manuskriptens ordningsföljd, där det också framgår vilka delar som har fått ingå i den av honom etablerade utgåvan. Denna är en del av kommentaren i anslutning till romantexten, där Schröder också redovisar för de editionsprinciper han har anlitat. Själva notapparaten med textkritiska anmärkningar är anspråkslös i sitt omfång: här tas bara upp avvikelser från förlagan p. g. a. uppenbara fel i manuskripten, osäkra läsarter och Livijns sidotexter. För en roman som denna, som är späckad med ovanliga, ev. föråldrade ord och uttryck samt en mängd anspelningar på diverse samtida företeelser, saknar man förstås en utförligare kommentar. Inte heller det är ett arbete för en person, och Schröder (som inte tvekar att beklaga denna omständighet) argumenterar med att en utförlig sakkommentar lätt kan bli för mycket av det goda och att en sådan kan förespegla en exakthet som inte finns. Nödlösningen man har valt här var att presentera romanens innehåll och konstruktion med en översiktlig kommentar, där de viktigaste referenserna är uppräknade: Börje Räftegård, författaren till denna del av kommentaren samt till en framställning av romanens litteraturhistoriska kontext, läser (som redan Johan Mortensen) *Riddar S:t Jöran* som en nyckelroman, där nästan varje figur är gestaltad efter modell av någon välkänd personlighet i Livijns samtid. Politiker, journalister, företagare för att inte tala om författarkollegor, alla drabbas av

Livijns vassa satir. Nutida läsare har rätt att ta del av det som varit en självklar referensram för de samtida, och det kan undras om det inte varit görligt att åtminstone förse denna "översiktliga kommentar" med sidohänvisningar till bastexten. Det är ju just under själva läsningen man undrar, vem som t. ex. egentligen åsyftas med "den upplyste" och hans parodierade Blanca-drama (s. 81)!

Men allt som allt har Schröders imponerande insats resulterat inte bara i en läsbar, utan också i en läsvärd bok. Denna E.T.A. Hoffmann-inspirerade roman, där en ganska enkelspårig, karriärmedveten tjänsteman är misstänkt att vara en reinkarnation av Riddar Sankt Göran och blir utsatt för de mest fantastiska spökerier och synvillor, utan att egentligen påverkas därav, och det mitt i ett alldeles vardagligt Stockholm, är faktiskt en mycket underhållande läsning. Och den har det gemensamt med en postmodern roman som Umberto Ecos *Rosens namn*, att den kan läsas både med behåll och på ett mera abstrakt plan, utan att man har kännedom av alla samtida politiska och litterära anspelningar i texten. Utgåvan har också den förtjänsten att den ser Livijns produktion ur en ny synvinkel: Han är inte mera ett främmande element, som inte riktigt hör hemma i romantikens tidevarv, utan han kan ses i en tradition av samhällskritisk satir, som finner sin fortsättning i bl. a. August Strindberg. Schröder åberopar Horace Engdahl som vittne med ett citat ur Livijn-avsnittet i dennes *Den romantiska texten*[3]: Engdahl beskriver här romanen *Spader Dame*, där stilbrott, ironiska vändningar och bisarra tankehopp bara ökar textens betydelsepotential. Denna tankegång kan utan vidare överföras på *Riddar S:t Jöran*, och mera behövs inte för att rättfärdiga och välkomna en sådan senkommen utgåva av en spännande roman. Det kan däremot tilläggas, att man just firar 500-årsjubileet för invigningen av Sankt Göransgruppen i Stockholms Storkyrka, den som spelar en central roll i romanen - kanske utgivaren har funnit den bästa möjliga tidspunkten för publikationen.

Monika Specht-von Bonsdorff, Tromsø

[3]Horace Engdahl, *Den romantiska texten. En essä i nio avsnitt*, Stockholm 1986, s. 197-201.